

Ponovljena pljuska hrvatskim katolicima:
u povodu knjige Marija Streche,
Katoličko hrvatstvo, Barbat, Zagreb, 1997.

JURE KRIŠTO

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

Autor se kritički osvrće na knjigu M. Streche, ukazujući na proturječnosti kojima obiluje i na neadekvatnu obranu temeljne teze.

Knjiga i prvi dojmovi

Pojava knjige M. Streche, kojoj je podnaslov »Počeci političkog katolicizma u banskoj Hrvatskoj (1897.–1904.)«, popraćena je neobično velikom medijskom pozornošću, što izaziva sumnju da se njezin sadržaj pokušava nametnuti kao mjerodavna interpretacija dijela katoličke i hrvatske prošlosti. Nužno se postavlja pitanje zašto se tolika pozornost daje magistarskom radu, koji se mukotrpno radio sedam-osam godina i koji se vjerojatno ne bi ni rodio da nije bilo, nastavimo s metaforom, carskoga reza.

No, o razlozima za takve postupke možda poslije, a sada nam je pogledati поблиže samu knjigu. Knjiga, koja ima 259 stranica, razdijeljena je u pet poglavlja, te popraćena Uvodom, Zaključkom, Popisom literature i Kazalom imena. Uvršten je također tekst (pretpostavljam recenzija) prof. dr. Nikše Stančića, pod naslovom »'Politički katolicizam' i 'katoličko hrvatstvo' u knjizi mr. Marija Streche«, koji ima tri i pol stranice. Prvo poglavlje sagledava susret Crkve s »modernim građanskim društvom«, drugo razmatra »idejna strujanja u katolicizmu u banskoj Hrvatskoj na prijelomu stoljeća«, treće analizira »svetojeronimsku aferu« i posljednje ukazuje na »pojavu borbenog katoličkog ekskluzivizma«.

Poslije pomna čitanja ostaje mi zaključak: mučno je to štivo. Mučninu izaziva ne toliko problematična sintagma »katoličko hrvatstvo« (bi li protestantsko hrvatstvo bilo drugačije od katoličkog?!), pa ni misaona zbrka, nelogičnosti i proturječnosti koje se susreću na gotovo svakoj stranici, čak ni nastavak historiografske prakse prešućivanja, koliko frustrirajući napor da se pronade obrana teze koja je, makar i konfuzno, najavljena na početku. Opravdanja teze jednostavno nema, i čovjek se ljuti zašto se prepustio naporu koji nije ništa donio.

Tu bi trebalo i stati s osvrtnom, da uglednici historijskih znanosti nisu od knjige napravili paradu. Možda bi bilo primjerenije istražiti zašto su se objektivno ljudi od ugleda upustili u takvo zabavljanje općinstva, ali budući da je predložak tu, treba se i na njega osvrnuti.

Definiranje nepostojećeg

Što je onda »katoličko hrvatstvo«? Najprije, to bi bio sinonim za »politički katolicizam«, koji se u banskoj Hrvatskoj navodno oblikovao »od kraja devedesetih godina 19. stoljeća dalje« (xi.). Evo definicije političkog katolicizma koju nudi Strecha: to je »nastojanje da se političkom i društvenom akcijom Katoličke crkve i s njom povezanih laika kršćanske, odnosno katoličke vrijednosti afirmiraju kao osnovni regulatorni principi ukupnih društvenih odnosa« (xiv.). (Zašto se laici odvajaju od Crkve?) Zatim, Strecha priča kako je bio zatečen otkrićem da politički katolicizam, molim lijepo, ima ideologiju, te je njegova zadaća (raz)otkriti ideologiju hrvatskoga političkog katolicizma. Pri tome je njegovo priznanje, kako je istraživanje »ideološkog sustava koji proizlazi iz religijskog učenja« (xii.) vrlo teško, upravo razoružavajuće. Zatim, specifičnost hrvatskoga »političkog katolicizma« bila bi u tome da se »nastojao afirmirati kao odlučujući čimbenik u izravnu oblikovanju ukupne hrvatske društvene stvarnosti« (xii.).

Jesmo li nadomak pobližem definiranju »katoličkog hrvatstva«? Jest, imamo ga: to je »posebno obilježje ideologije političkoga katolicizma u banskoj Hrvatskoj«, koja je funkcionirala »kao hrvatska nacionalno-integracijska ideologija« (xv.). Strecha skromno dopušta »da izraz možda nije najsretnije odabran«, ali je »prilično funkcionalan« (xv.). Što bi to trebalo značiti sami će se čitatelji morati potruditi želi li to otkriti.

S druge strane, Strecha nije uopće skroman: veli da autorstvo izraza »katoličko hrvatstvo« mora »pripisati sebi« (xv.). Čak je odmah dobio i prvog obraćenika u osobi prof. dr. Nikše Stančića, profesora na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Zagrebačkog sveučilišta, predsjednika ispitne komisije, pisca predgovora i predstavljalca knjige. Nažalost, ako je ta netočnost navještatelj (ne)pouzdanosti knjige, navještaj za Strechu nije uopće dobar. Ne samo da Strecha nije prvi koji je upotrijebio izraz »katoličko hrvatstvo«, nego je izraz, primjereno, izišao iz obavještajne retorte mađarskog špijuna »Dragiše«. A javio se, opet ništa začuđujuće, u svezi s imenovanjem prof. Josipa Stadlera za prvoga vrhbosanskog nadbiskupa. Mađari su se bojali Stadlerova dolaska u Bosnu, jer bi taj biskup, pristaša starčevićanstva, a protivnik »jugoslavenske ideje«, širio »katoličko hrvatstvo«. Očito je, dakle, da je izraz bio donekle ustaljen tijekom druge polovice 19. st., barem u obavještajnim i političkim krugovima. Usput, ništa čudno da Strechina sljedba do danas okrivljuje Stadlera za širenje »katoličkog hrvatstva«. Donekle čudno jest da ne zna kako je Milorad Ekmečić, suvremeni ideolog velikosrpstva i promicatelj teze da su Hrvati postali narodom i nacijom samo zbog katolicizma (što je radikalizacija teze o »katoličkom hrvatstvu«), pretrčao puno intelektualnih milja s tom bakljom.¹ Štoviše,

¹ V. M. Ekmečić, *Stvaranje Jugoslavije 1790–1918*, 2 sv., Prosveta, Beograd, 1989., ćirilicom, 2., pa 395. dalje.

Ekmečić je na dlaku isto definirao svoje viđenje »katoličkog hrvatstva« na prijelomu stoljeća, što ću pokazati kasnije. Ili se, možda, ne treba čuditi ni takvim obratima na ovdašnjoj historiografskoj vjetrometini.

No, vratiti se je potrazi za »ideologijom katoličkog hrvatstva«. Da, ali ta se ideologija sastoji u »hrvatskoj nacionalno-integracijskoj ideologiji«, pa treba prije iznaći što je to. Ako primjećujete da je to tautologija, slažem se. No, oprostimo i to. Što bi to bila »nacionalno-integracijska ideologija«? Strecha nam ne određuje pobliže te sintagme s prošlovremenskom patinom. Jasno je barem toliko da bi trebala biti ideologija koja služi integraciji nacije ili možda njezinu oblikovanju. Pretpostavka je da se hrvatska nacija do vremena o kojem je riječ (konac 19. st.) nije oblikovala i da su katolici ponudili ideologiju za njezino konačno oblikovanje ili integraciju. Smiješno već samo po sebi, jer se hrvatska nacija »integrirala« prije tog vremena, a da je katolicizam u tom procesu igrao određenu ulogu – to je tema koja zahtijeva neku drugu raspravu. No, oprostimo i to. Koja bi bila »nacionalno-integracijska ideologija« koju nisu nudili katolici i koja bi, po Strechi, bila prava, nepatvorena, neiskrivljena? Tu se približavamo biti odgovora, ali i temeljnoj Strechinoj pretpostavci, koju izbjegava obznani. Iz susljednih stranica knjige jasno se daje do znanja da je prava, nekatolička »nacionalno-integracijska ideologija« ideologija jugoslavenstva (»izvornog jugoslavizma«, 73.), ideologija koja, dade se logično zaključiti, postiže svoj »integracijski« vrhunac 1918. kad se Hrvati utapaju u amalgam koji će nadići »plemenske« identifikacije i izroditi »jugoslavensku naciju«. Upravo je tako formulirao nitko drugi doli M. Ekmečić svoju analizu uloge Katoličke crkve na prijelomu stoljeća. Citiram: »Osnova na kojoj se razvija politička istorija južnoslovenskih naroda u Habsburškom Carstvu ovoga vremena [1878.-1903.] je pokušaj da se ideologija klerikalizma i Katoličke akcija postavi kao njen jedini okvir.«² Kad se ima u vidu da Ekmečić govori upravo o razdoblju koje Strecha pokriva i da Strecha zamjenjuje izraz »klerikalizam« s »katoličkim hrvatstvom«, njegova je teza potpuno podudarna s Ekmečićevom. Štoviše, Ekmečić također govori o »naporu katoličke crkve da integraciju slovenačke i hrvatske nacije ona provede pod svojim ideološkim programom.«³ Čovjek bi spontano htio uskliknuti: tipični Strecha, kad ne bi znao da je kronološki i utjecajni slijed obrnut te mora snuždeno konstatirati da se kod nekih zagovaratelja jugoslavesne nacije ništa nije, a možda i ne može promijeniti.

Činjenice i ideologije

Sad se možemo upustiti i u portretiranje događaja, poznatih nam i bez Streche, koji služe kao povijesni okviri te cijele priče. Usprkos agilnosti »političkog katolicizma« u austro-ugarskoj monarhiji i u ostatku Europe, u Hrvatskoj se nije osjećao ni dašak njegove prisutnosti. No, u slijedu donošenja liberalnog zakonodavstva mađarske vlade, počevši od 1894. (istiskivanje utjecaja Crkve iz školstva, civilni brak), neki su se hrvatski politički krugovi, na-

² M. Ekmečić, *Stvaranje Jugoslavije*, sv. 2., 395.

³ *Isto*, 396.

pose katoličko svećenstvo koje je bilo prisutno u gotovo svim političkim strankama, pobjegli da bi se takvo zakonodavstvo moglo nametnuti i Hrvatskoj. Stoga je to svećenstvo, predominantno liberalnih nagnuća, tražilo političke saveznike kako bi onemogućilo takav razvoj događaja. U tom procesu bilo je neizbježno da se pojavi konstatacija kako je društvena potka u čijoj su osnovi bila katolička načela pred opasnosti da se rastvori, te da je potrebno odlučnije stati u obranu postojećih vrijednosti društvenog života.

Ateistička, protukatolička i projugoslavenska historiografija u vrijeme komunističke vladavine, koju u stopu slijedi M. Strecha, podigla je kuku i motiku na tu drskost hrvatskih katolika, ili barem njihovih prepoznatljivih predstavnika u laikatu, svećenstvu i višoj hijerarhiji, drskost da se suprotstavi takvim liberalnim donositeljima »napretka« i »boljitka«. Povjesničari i publicisti iz tog vremena, tu hrvatsku katoličku drskost nazivali su klerikalizmom, M. Strecha je naziva »katoličkim hrvatstvom«. Dokazivao sam – Strecha me za cijenu lojalnosti bivšim tumačenjima i tumačiteljima hrvatske povijesti nastoji ignorirati iliti prešutjeti – da je »klerikalizam« psovka na hrvatski katolicizam, a sad moram konstatirati da je »katoličko hrvatstvo« pokušaj, dosta nespretan, ublažavanja iste psovke.

Gdje se ta drskost hrvatskih katolika pokazala, gdje su znakovi tog »katoličkog hrvatstva«? To su, molit ću lijepo, postupci i pisanje »Katoličkog lista« (KL). Usudio se 1897. objaviti poslanicu austrijskih biskupa u svezi s izborima za Carevinsko vijeće (62.–63.). Također se »to poluslužbeno glasilo zagrebačke nadbiskupije« usudilo iste godine, a u svezi s redovnim izborima za Hrvatski sabor, pisati da će se kandidati promatrati i sa stajališta njihova odnosa prema mogućim zakonskim promjenama kakve su izglasane u Mađarskoj (61.–62.). Pa to je strašno, ponavlja Strecha naučenu pjesmicu, to je politika, to je klerikalizam – to je »katoličko hrvatstvo«, što mu ga god to znači! Pa, KL se ne slaže s time da je potrebna »sekularizacija« hrvatskog društva (60. i drugdje), da je nužno odvajanje »duhovnoga od svjetovnoga« (63. i drugdje) uz druga »modernizacijska« postignuća! To su »sasvim jasni signali« (63.) »da se Katolička crkva u banskoj Hrvatskoj *svakako namjerava izravno uključiti u politički život*«, štoviše, da je »u crkvenim krugovima i *definitivno odlučeno* o tome da se 'to središnje političko pitanje' može rješavati *isključivo* političkim sredstvima« (63., naglasci moji).

To nije sve. Katoličko se svećenstvo u svibnju 1897. »s osobitim žarom« uključilo u izbornu agitaciju i podržalo kandidate udružene oporbe (64.). To je prvi put – Strecha ponavlja dalekovidni zaključak M. Gross, koja ponavlja liberalističke zaključke tadašnjih protukatolika – da se pitanje obrane katoličkih načela upotrijebilo »kao sredstvo izbornog nadmetanja« (64.). Ti katolici jednostavno ne znaju šutjeti i slušati što im liberalni zakonodavci kažu da je najbolje za njih i za hrvatsko društvo; oni bi se čak htjeli miješati u politiku, a zna se tko može voditi politiku (u 19. stoljeću protukatolički liberali, u 20. komunistička partija)! Katolici su samo još jedan put pokazali da je njihovo shvaćanje »društvene uloge katoličanstva i Katoličke crkve« »tradicionalno«, tj. nazadno, utemeljeno »na učenju o uskoj povezanosti duhovnog i svjetovnog« (66.). Katolici bi čak htjeli »reafirmaciju katoličkih vrijednosti kao osnovnih načela na kojima bi se temeljila ukupna društvena praksa« (66.), umjesto da prihvate »proces sekularizacije« (66.) i ubrzaju normalni

razvoj stvari. Taj put (u izborima 1897.) lukavo su se poslužili udruženom oporbom, ali zna Strecha – tako su ga naučili njegovi mentori – da je to bila taktika, jer su katolici »ostavili otvorenom i mogućnost osnivanja katoličke stranke« (66.). To je zbilja kriminalno ponašanje hrvatskih katolika, neporeciv dokaz njihova »katoličkog hrvatstva« (opet tautologija)!

Usamljeni predimenzionirani akteri

Još su jedan grijeh sa Strechina popisa počinili hrvatski katolici: htjeli su »sustavnu rekristijanizaciju hrvatskoga društvenog života« te su smjerali omogućiti katolički pokret kakav se vodio diljem Europe (67. i drugdje). Za to je, po Strechi, najviše odgovoran Stjepan Korenić, glavni urednik KL-a (67.). Nu, vidi vruga: katoličko svećenstvo ni viša crkvena hijerarhija nisu bili zainteresirani za katolički pokret u Hrvatskoj (68.–69.). Znači, Korenić je bio *sam*, te, makar je imao KL u svojim rukama, mogao je pisati koliko je htio, iz tog pisanja se nije rađao pokret. Pada li cijela prethodna priča o katoličkoj *definitivnoj* odluci (NB: riječ je o Katoličkoj crkvi kao cjelini!) da nametne svoje ideje političkim sredstvima u vodu? Dakako da pada, ali to Strecha ili ne vidi ili to njegovoj logici ne smeta. Na koncu konca, za sada mu *jedino* Korenić ostaje da bi mogao braniti svoju tezu o katolicizmu kao »nacionalno-integrativnoj ideologiji«. Istina, Strecha je svjestan da mu je Korenić slab oslonac za obranu te teze, jer Korenić je »odbacivao mogućnost stvaranja katoličke stranke« (70.). Ali, po Strechi, Korenić se zauzima za veću »društvenu ulogu katoličanstva i Katoličke crkve«, napose za »okupljanje hrvatstva« (71.). Preciznije, Korenić je nudio »katoličanstvo kao integrativnu podlogu za oživljavanje hrvatskoga nacionalnog pokreta«, što »zapravo« znači »novi model hrvatske nacionalno-integracijske ideologije«, tj. ideologiju »katoličkog hrvatstva« (71.).

Tu je hrpa nejasnih pojmova. O kakvom je »nacionalnom pokretu« riječ? Zašto ga treba »oživljavati«? Zašto je potrebna neka »nacionalno-integracijska ideologija«? Iznad svega, što je »ideologija katoličkog hrvatstva«? Koja je alternativna, bolja, ispravnija ideologija, koju zagovara Strecha, a koju ne prihvaća Korenić? Je li to jugoslavenstvo? Strecha, vidjeli smo, uistinu tako misli (usp. također 117.–118.). No, Strecha doseže vrhunac svog intelektualnog napora zaključkom da Korenić »*možda uopće... i nije bio potpuno svjestan*« (naglasci moji) da je ponudio novi model hrvatske nacionalno-integracijske ideologije (71.)!!

U redu, može li se još išta izmusti iz tog nesvjesnog glavnog nositelja ideologije, usamljenog urednika KL-a Korenića? Može, ako ništa drugo preciziranje Strechina poimanja »nacionalno-integracijske ideologije«, ideologije »katoličkog hrvatstva«. To je, sad nam Strecha konačno otkriva, »zasada o uskoj povezanosti, odnosno o međuovisnosti katoličke vjerske i hrvatske nacionalne ideje« (75.). Pustimo po strani pojmovnu nejasnoću (što bi to bila »katolička vjerska ideja«, a što »hrvatska nacionalna ideja«?) i zbrku (»uska povezanost« i »međuovisnost« nisu sinonimi), nego se usredotočimo na argument, ako ga ima. Tu je Strecha opet pred sto problema. On zna i priznaje da su usku povezanost katolicizma i hrvatstva zastupali ugledni katolici kao Rački i Strossmayer. Taj dio njihove ideologije je *prihvatljiv* Strechinoj sljedbi. No, katolik Korenić napravio je »određenu preobrazbu« u toj uskoj povezanosti

katolicizma i hrvatstva. Prije svega, previše je isticao tu povezanost, tako »da je konfesionalna pripadnost u njegovoj interpretaciji *lako mogla biti shvaćena gotovo kao osnovna nacionalna odrednica*« (75., moje naglašavanje). Osim toga, Korenić nije bio spreman, poput katoličkih liberala, prihvatiti liberalizam ili neku drugu ideologiju koja bi mogla »usporedo s [katolicizmom]... funkcionirati kao mobilizacijska snaga« (76.).

Pri svemu tome Strecha ne kaže bitnu stvar, a to je *tko* je mogao tako shvatiti Korenićovo pisanje, tj. u smislu da je zastupao katolicizam kao nacionalnu odrednicu. U stvari, Strecha nije toliko kriv, jer historiografija u vrijeme komunizma nije htjela vidjeti da su sve to tako shvatili Korenićevi protukatolički raspoloženi *suvremenici*, a povjesničari jednostavno preuzeli to shvaćanje kao svoje navodno historiografske zaključke. Strecha, kao ni njegovi mentori, ne može priznati da su ljudi poput Korenića izražavali kako je katolicizam »stožer hrvatstva«, jer su protukatolički suvremenici žestoko propagirali da katolicizam nije ništa dobra donio Hrvatima i hrvatstvu, naprotiv da mu je samo škodio. Korenićevi protukatolički suvremenici nisu htjeli uvažiti njegove argumente, nego su jednostavno, zbog *ideoloških* razloga, proglasili da izjednačava katolištvo i hrvatstvo, a Strechina sljedba uzdigla je te iste ideološke razloge na status historiografije. Tu je bit problema. Strecha prihvaća protukatolička stajališta Korenićevih suvremenika i tako produžava praksu koju su nastavili protukatolički raspoloženi povjesničari iz prethodnog režima. To je, dakako, njegovo pravo, ali je vrijeme da se prestane protukatolištvo prodavati pod firmom historiografije. Jer i danas bi, kao i u Korenićovo vrijeme, poneki katolik mogao tvrditi da je katolicizam u hrvatskoj povijesti imao takvu ulogu da se može smatrati »stožerom hrvatstva«, pa čak i to da hrvatstvo riskira svoj opstanak ako napusti temeljne postavke katoličkog obzorja, a da ga se ne optuži da želi »afirmirati 'katolicizam' kao hrvatsku nacionalnointegracijsku i društvenu ideologiju« (76.). Upravo je, pak, arogantno da se hrvatski katolicizam izjednačuje s pojedincem, makar on bio urednik katoličkog lista ili čak biskup.

I onda dolazi vrhunac apsurdna: u bilješci 68 (na 76. str., jer postoji isti broj bilješke i na 77. str.) Strecha uredno kaže da su »pojedini povjesničari«, čak i sebe tu uključuje!?, *pogrešno* tvrdili da je »politički katolicizam u banskoj Hrvatskoj na prijelomu stoljeća« »poistovjećivao hrvatstvo s katoličanstvom«. Čovjek bi očekivao da će sve što je do tada napisao pokidati i baciti u koš i uvidjeti da je nastavljanje branjenja teze o »katoličkom hrvatstvu« besmislica, ali ne, Strecha hrabro nastavlja svoju egzibiciju. No, sada je jasno zašto Strechin tekst izaziva mučninu. Njegovo se, naime, izlaganje kreće na krivulji: to što tvrdim ne stoji, ali ipak to tvrdim. Strechin tekst na 77. stranici je upravo sažalan. Nakon konstatacije da je KL izričito iznosio da se katolicizam »ne može vezati isključivo za jedan narod«, Strecha zaključuje ovako: »No, načelno inzistiranje na različitosti vjerske i nacionalne ideje ipak nije moglo biti isticano odveć često, jer u tom slučaju, katoličko hrvatstvo ne bi moglo biti funkcionalno kao hrvatska nacionalnointegracijska i društvena ideologija«. Nazdravlje! Sličnih mentalnih akrobacija prepuna je Strechina knjiga. Tako, nakon konstatacije da se »katoličko hrvatstvo... *nikad* izravno nije očitivalo« da bi Crkva »morala imati isključivo vrhovno pravo nadzora nad svim područjima društvenog života, uključujući, dakako, i kontrolu nad funkcionira-

njem države«, Strecha zaključuje da je to »katoličko hrvatstvo« »posredno dalo do znanja da odlučno zastupa spomenuto stajalište« (89., moje naglašavanje). Na 100. stranici opet izričito kaže da je »katoličko hrvatstvo odlučno suprotstavljalo poistovjećivanje vjerske i nacionalne ideje« da bi na 117. stranici ustvrdio da je tek u svezi s pitanjem glagoljice »nosioci katoličkog hrvatstva« »prvi put otvoreno morali priznati da između nacionalnih i vjerskih interesa nije uvijek moguće povući znak jednakosti«. Na 123. stranici, pak, tvrdi da je KL »sustavno izbjegavao političku problematiku«. Na čitatelju je da izabere koja je konstatacija istinita i što Strecha zapravo misli, ako ga zanima.

Grupni katolici i agresivni biskupi

Dobro, obrana teze o »katoličkom hrvatstvu« s Korenićem jednostavno ne funkcionira. Ali tu je Prvi hrvatski katolički sastanak 1900., koji je, po Strechi, »težio tome da se katoličko učenje odnosno mišljenje afirmira kao hrvatska društveno-nacionalna ideologija« (156.). Dakle, nastavlja se braniti ta teza – vidjeli smo, nimalo originalna – ali Strecha nam kaže da je sastanak bio »prva afirmacija političkoga katolicizma« (156., moje naglašavanje). Što se dogodilo s tvrdnjom da je Korenić prije katoličkog sastanka bio pokretač tog političkog katolicizma à la Hrvati? Strecha ju je vjerojatno zaboravio, jer je i sam priznao da je apsurdna.

Ali tu je neizbježni (i najzločestiji – pravi »klero-fašist«) vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler, »koji je od osamdesetih godina 19. stoljeća dalje u Bosni i Hercegovini upravo na katoličkoj podlozi s uspjehom promicao hrvatsku nacionalnu ideju« (73.). No, za Strechu je Stadler još nezgodniji od Korenića. Stadler bi se prema receptu danom još od Viktora Novaka trebao pokazati totalnim negativcem, zagovarateljem izjednačavanja katolicizma i hrvatstva, kao i nastojanja da biskupi kontroliraju cjelokupnu društvenu stvarnost, dakle utjelovljenjem »katoličkog Hrvata«, a pokazao se, naprotiv, mnogo kompleksnijim i neuhvatljivijim jednoznačnim formulama. Čak je u povodu kontroverze o hrvatskom Zavodu sv. Jeronima u Rimu oštro kritizirao Papin postupak na štetu hrvatskog naroda, tako da se ni najveći tadašnji liberali nisu mogli snaći u definiranju Stadlera. No, Strecha bez i najmanjeg problema zaključuje da je ta afera bila snažan udarac »Stadlerovim neskrivenim ambicijama da u hrvatskoj politici na prijelomu stoljeća igra ulogu koju je svojedobno igrao Strossmayer« (213.). Pri tome Strechi ne pada na pamet zapitati se zašto Strossmayerovo političko angažiranje odobrava, a Stadlerovo nikako.

Strecha ima i trećeg »katoličkog Hrvata« – Slovenca, »radikalnog i krajnje konzervativnog« (227., konzervativnog u odnosu na što ili koga?) biskupa krčkog Antuna Mahnića. Jedini je problem što je Mahnić tako radikalizirao kritiku društvene zbilje sa stajališta crkvenog učenja da Korenić postaje »dobar dečko«, igrač kojemu se ne mogu pripisati odlike »katoličkog hrvatstva«. Osim toga, Korenić se osobno vrlo izričito ogradio od Mahnićeve koncepcije (231.). Bilo bi čudno kad bi Strechi smetale takve sitnice kao osobno formulirani izričaji – on i dalje tvrdi da je jedina razlika između Korenića i Mahnića »stajalište prema pitanju stranke« (233.), što znači da je Mahnić izričito

zahtijevao političko organiziranje katolika, dok Korenić nije. Upravo na toj pojedinosti Strecha nadovezuje svoju tezu o »katoličkom hrvatstvu«, na navodnom Mahnićevu nastojanju *političkoga* organiziranja katolika. On, dakako, ne zna – jer nije dalje »proučavao« – da se Mahnić nije baš slagao s grupom katolika koji su nastojali oko osnivanja katoličke stranke.

O Mahnićevim se stajalištima glede politike sada uistinu mnogo zna, a i sam sam dosta o tome pisao, te neću trošiti vrijeme na to. Upozoriti je, međutim, na Strechinu argumentaciju kojom želi dovesti Mahnića u kolo »katoličkog hrvatstva«. Po već ustaljenom načelu da se u nevolji hvataš i za slamku, Strecha u dijecezanskoj sinodi krčke biskupije traži dokaz da je Mahnić htio političku djelatnost »dovesti pod nadzor Katoličke crkve« (226.), i to, molim lijepo, na temelju zaključka da ima situacija kad se svećeniku može dopustiti da uđe u politiku, iako je standardno pravilo da se u nju ne smije miješati.

Tu je onda pisanje »Hrvatske straže«, časopisa koji je Mahnić utemeljio 1903. No, i u analiziranju pisanja HS-a Strecha primjenjuje prepoznatljivu naviku: nije da je, ali ipak je. S jedne strane, Strecha tvrdi da je Mahnić zastupao da samo (katolička) vjera osigurava nacionalnu budućnost i da je samo katoličko hrvatstvo pravo hrvatstvo (242.), a s druge strane priznaje da HS nije vidio u vjerskoj pluralnosti problem za nacionalno jedinstvo (242.–243.). Strecha razrješuje tu očitu kontradikciju opaskom da takav govor Mahnićeva HS-a »nije djelovalo previše uvjerljivo« (243.). Onda u karakterističnoj maniri dovodi cijeli svoj argument pred kategoričku suprotnost: »Iako je svesrdno zagovarala katoličko hrvatstvo, 'Hrvatska straža' nije dopuštala poistovjećivanje hrvatstva s katolicizmom kojemu se Mahnić odlučno suprotstavljao« (244.). Još i ovo: ideja o osnutku katoličke stranke nije uspjela jer su »biskupi shvatili da u samome svećenstvu postoji velik otpor i Mahnićevu konceptu borbenoga katoličkog pokreta i političkome organiziranju katolika« (250.). Znači, većina nižeg i višeg katoličkog klera bila je protiv »hrvatskog katolicizma«, a Strecha je sve do posljednje stranice (gornji citat je s posljednje stranice) tvrdio da je postojala ideologija »katoličkog hrvatstva«, čija je bitna sastavnica »nacionalno-integracijska ideologija« i da je tu ideologiju zastupala Katoličke crkva u hrvatskim zemljama.

Uspirkos svim problemima koje sam istaknuo, Strechina knjiga nije posve beskorisna. Ponajprije, ona nas podsjeća na upravo minulo razdoblje hrvatske i bivše jugoslavenske historiografije, ali i na činjenicu da njezini nositelji ne žele (ili ne mogu) prevladati neke njezine temeljne postavke i htijenja. To je u najmanju ruku slučaj s ocjenom uloge katolicizma u Hrvatskoj. Osim toga, Strechina knjiga nam pomaže u boljem razumijevanju te minule historiografije. Budući da je manje vješt u skrivanju (svojih) ideoloških predrasuda, iz njegove se knjige mnogo jasnije vide stvarna htijenja i ideološki predlošci te historiografije.

Očekivano, međutim, njegova ocjena uloge Katoličke crkve u društvu i političkom životu Hrvata na prijelomu stoljeća ne odmiče se mnogo od pukog ponavljanja. U promijenjenim političkim okolnostima Strecha nastoji izostaviti neka ustaljena ideološka i politička pridijevanja, ali se u bitnome ne razlikuje od svojih uzora. Stoga se sa žaljenjem mora zaključiti da je njegova knjiga ponovljena zaušnica hrvatskim katolicima.

Nastavak prakse prešućivanja

U jednom sam radu implicirao da je bivša jugoslavenska historiografija prešućivala sve dobro i pozitivno u katolicizmu. Strecha je i u tome vjerni sljednik svojih uzora.

Strecha prešućuje i naoko banalnu činjenicu da je njegova knjiga zapravo magistarski rad, koji je bio započet prije mnogo godina i nikako se nije mogao poroditi. On, naprotiv, obmanjuje općinstvo da je nastala »u okviru projekta... koji je oblikovan i istraživan u Zavodu za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu« (xv.). To je točno samo ako se prizna da je istu stvar prijavio na dva mjesta, kao što je, uostalom, i cijelu knjigu objavio drugdje, i to *prije* obrane magisterija.

No, to je sitnica u usporedbi s magistralnim prešućivanjem mojih radova. Strechi nije nepoznato njihovo postojanje, čak me spominje u bilješci – u Uvodu. Pri tome veli da je Krišto »uočio da je na hrvatskim prostorima potkraj 19. stoljeća katoličko učenje pokušalo preuzeti zadaću hrvatske nacionalno-integracijske i društvene ideologije«. Jedan put, pa iskrivljeno! *To* Krišto nigdje ne »uočava«, nego misli da je to besmislica. Čudno je zašto je prihvatio metodu prešućivanja, a još je čudnije da su mu mentori i cenzori dopustili tako nonšalantan postupak. No, i usprkos strategije prešućivanja, poznavatelji mojih radova lako će vidjeti da je Strecha posuđivao iz njih. Činjenica je da Strechina knjiga nije dala jednu jedinu novu informaciju niti upozorila na jedan jedini novi izvor. S druge strane, vidim da čak ni kod Streche neki moji zaključci i stajališta nisu ostali bez odjeka. Možda se u njima može nazrijeti i poneki pomak u odnosu na historiografiju njegovih mentora. Jer nije zanemarivo Strechino uporno ponavljanje da katolički intelektualni predstavnici na prijelomu stoljeća *nisu* zastupali izjednačavanje katolicizma i hrvatstva, premda njegovo istrajavanje na tezi o »katoličkom hrvatstvu« ostaje neobjašnjivo. Možda mu se u zaslugu može također pripisati i konstatacija da izraz »klerikalizam« (više) nije prikladan, nego je bolji »politički katolicizam« (xv.), iako mu uputa za »opširnije, kritičko tumačenje« tog pojma na L. Đakovića, 165.–166. ne služi na čast, kao što mu izbor izraza »katoličko hrvatstvo« za označavanje političkog katolicizma u Hrvatskoj nije najsretniji.

Usputna zanovijetanja

Strecha skromno priznaje da je njegovo tumačenje povijesnih zbivanja na prijelomu stoljeća »jedno od mogućih«, ali neskromno pripominje da je temeljeno na izvorima (xii.). Treba upozoriti da, osim suvremene publicistike, tu jednostavno nema drugih izvora. To i ne bi bio problem da nije raspon izbora publicistike izuzetno skučen.

Cijelo prvo poglavlje o susretu Katoličke crkve s modernim građanskim društvom nema jedne jedine bilješke, osim početne opaske da se služio određenim autorima. Takav postupak mogu sebi priuštiti uvaženi autoriteti, ali ni oni se ne usude predstaviti tekst bez ijedne bilješke. Kad se ima u vidu da je Strechina knjiga magistarski rad, koji treba potvrditi osposobljenost kandidata da zna raditi znanstveno, dopuštenje mentora, a kasnije i cenzora knjige, da kandidat i autor tako postupi neshvatljivo je.

Još je neshvatljivije da je autoru propuštena bilješka 1 u poglavlju o svetojeronimskoj aferi. Strecha, naime, kaže da »pitanje svetojeronimske afere u hrvatskoj historiografiji do sada nije obrađivano«, što je potpuno netočno. Onda nadodaje da je »moguće« da je o tome pisao J. Mađerec, ali da je njegovo djelo »u Hrvatskoj teško dostupno«. To se propušta kao samorazumljivi izgovor.

Osim dobro uređene naslovnice, Strechina knjiga je prepuna nedopustivih grešaka. Na 76. stranici u tekstu nema označene bilješke 66, a bilješka 68 pojavljuje se dva puta. Na stranici 136. nema u tekstu označene bilješke 26, a u bilješku 27 stoji nepoznata skraćenica. Na stranicama 232.–233. u bilješkama 66–69 spominje se autor te navode stranice, ali ga nema u popisu literature. Očito je posuđeno, ali se izbjeglo navesti od koga, kao da je teško znati.

Strechini stvarni i idejni mentori za magisterij bili su prof. dr. Nikša Stančić i prof. dr. Mirjana Gross, koji su ujedno bili članovi ispitne komisije. Treći član komisije bio je prof. dr. Petar Korunić, koji se javno ogradio od mnogih Strechinih zaključaka i metodoloških postupaka.

Recenzenti knjige su akademik prof. dr. Franjo Šanjek i N. Stančić. Njih su dvojica ujedno bili javni predstavljači i propagatori knjige. Toliko.

S U M M A R Y

A REPEATED SLAP TO CROATIAN CATHOLICS: ON THE OCCASION OF M. STRECHA'S BOOK KATHOLIC CROATHOOD

Historiography under communism, influenced and often motivated by anti-religious and anti-Catholic presuppositions, has held that the opposition of the Catholic Church to legislation and ideology inspired by liberalism in Croatia at the end of the nineteenth and the beginning of the twentieth centuries was not only conservative, but insisted on the identification of Catholicism and Croathood. Historiography termed this supposed trend derogatively as clericalism. Strecha argues that the term was a bit too strong, and pleads for the term »political catholicism«, which in the Croatian context can be named »Catholic Croathood«.

The author argues that Strecha's terminological suggestion is not only even more confusing, but that he continues the anti-Catholic prejudices of the established historiography. He shows how Strecha simply repeats previously reached conclusions, which were simply repetitions of the anti-Catholic stances of the time.